

POVODOM POSETE KARDINALA BOZANIĆA JASENOVCU

U septembarske dane ove godine, kada Pravoslavna Crkva po mnogim eparhijama i krajevima sveta praznuje Novomučenike Jasenovačke i obnobljenje jasenovačkog hrama Svetog Jovana Preteče, nadbiskup zagrebački, kardinal Josip Bozanić došao je u dugoočekivanu posetu Spomen-području Jasenovac, mestu na kome se tokom Drugog svetskog rata nalazio sistem koncentracionih i logora smrti koji je ustanovila Nezavisna Država Hrvatska a kojim je rukovala Ustaška nadzorna služba.

Pre tačno četvrt veka "euharistijsko slavlje u Ludbregu" sprečilo je na žalost prethodnika monsinjora Bozanića, kardinala Franju Kuharića, da se odazove na poziv Mitropolita Zagrebačko-ljubljanskog Jovana i da prisustvuje osvećenju obnovljene crkve u Jasenovcu koje je septembra 1984. izvršio blaženopočivši Patrijarh Srpski German. Tek na otvaranju nove muzejske postavke, 27. novembra 2006. godine, požeški biskup Antun Škvorčević je došao u Spomen-područje Jasenovac; tu posetu on je ponovio sa svojim klirom marta 2007, da bi Spomen-područje aprila ove godine posetila i delegacija od četiri hrvatska biskupa, na čelu sa predsednikom Hrvatske nadbiskupske konferencije, đakovačkim i sremskim nadbiskupom i metropolitom Marinom Srakićem.

Poseta kardinala Bozanića Jasenovcu, prvog čoveka Rimokatoličke crkve u Hrvatskoj, koji je u Spomen-područje došao u pratnji nekoliko stotina svojih klirika, mora biti pozdravljena kao do sada najznačajnija karika u lancu koraka na tragu prelomnog čina pape Jovana Pavla II, koji je 23. marta 2000. godine posetio Spomen-ustanovu žrtava i heroja holokausta Jad Vašem u Jerusalimu i tom prilikom rekao:

Ovde, kao i u Aušvicu i u mnogim drugim mestima u Evropi, obuzeti smo ehom srceparajućih žalopojki tako mnogobrojnih [žrtava]. Muškarci, žene i deca vape k nama iz dubine užasa kojeg su upoznali. Kako da se ne obazremo na njihov vapaj? Niko ne može da zaboravi ili da ignoriše ono što se desilo. Niko ne može da umani dimenzije onoga što se desilo.

Radi se o procesu suočavanja Rimokatoličke crkve sa svojom ulogom u stradanju drugih u Drugom svetskom ratu, a razlog tog suočavanja je precizno opisan u Pokajnoj deklaraciji francuskih biskupa objavljenoj u logoru Dransi, septembra 1997. godine: „svest se oblikuje sećanjem i kao što pojedinac ne može da živi u miru sa sobom, tako ni društvo ne može da živi u miru sa potisnutim ili neistinitim pamćenjem.“

Da je Rimokatolička crkva u Hrvatskoj svesna tog problema, vidi se po značaju koji je u Nadbiskupiji zagrebačkoj dat odlasku kardinala Bozanića u Jasenovac: unapred

je izdata posebna knjiga dr Stjepana Kožula a po poseti je „Glas koncila“ postavio portal na internetu posvećen „Hodočašću svećenika Zagrebačke nadbiskupije 24. rujna 2009.“ Sve to je u službi ove posete čiji je vaspitni cilj kardinal Bozanić u svojoj propovedi na misi u jasenovačkoj župnoj crkvi opisao kao put ka „građenju kulture mira na istini“.

No, dok su francuske biskupe u Dransiju dočekali preživeli logoraši a papu Benedikta XVI u Jad Vašemu 11. maja ove godine pratili predsednik Države Izrael Šimon Peres i rabin Israel Meir Lau (ovaj potonji preživeli logoraš Aušvica), u Jasenovcu 24. septembra nije bilo nikog od onih koji su preživeli Jasenovac da posvedoči „užas koji su upoznali“: iako proklamovano kao „svjedočanstvo vjernosti, ljubavi i žrtve“ hodočašće kardinala Bozanića u Jasenovac bilo je monolog u kome se kardinal odvažio da sam progovori u ime žrtava i rekao da „žrtve u jasenovačkome logoru vaze za istinom“ i to, između ostalog, „za istinom i o našem blaženiku“ – Alojziju Stepincu. A istina o kardinalu Stepincu i Rimokatoličkoj crkvi u NDH je po kardinalu Bozaniću jasna: da „iako prepoznajemo grijeh onih koji su nedostojno nosili katoličko ime, *Katolička Crkva nikada u tome i takvim zločinima nije sudjelovala niti ih je podupirala*,“ što je kardinal Bozanić posle mise a tokom posete Spomen-području podvukao rekavši da „ne dolazimo iznijeti ispriku, opravdanja, očitovanja“.

Ne možemo da se ne složimo sa kardinalovim rečima da je neophodno „da se svim istinoljubivim sredstvima što prije istraže svi aspekti događanja prije, za vrijeme i nakon Drugog svjetskog rata“, jer je tabu-pristup Jasenovcu koji je gajila socijalistička Jugoslavija osujećivao istraživanje i omogućio manipulaciju Jasenovcem. No, nedostatak npr. saznanja o punom broju i identitetu žrtava nikako ne zaklanja osnovnu istinu o Jasenovcu a to je: ko je u Jasenovcu bio zločinac a ko žrtva, što je bilo poznato i onih jesenjih dana 1941. godine kada je jasenovačka fabrika smrti pokosila svoje prve žrtve, kao što je bespogovorno jasno i poznato i danas:

Žrtve Jasenovca – Srbi, Jevreji, Romi te „nepoćudni“ Hrvati, među njima i celokupan klir hrvatske starokatoličke crkve - su ubijane zbog svoje vere, narodne pripadnosti i političkog stava, i žrtve su Nezavisne Države Hrvatske, koja je iza Jasenovca stajala svim svojim državnim aparatom koji je doneo odluku o osnivanju Jasenovca (i ostalih koncentracionih i logora smrti na njenoj teritoriji, od Gospićke grupe logora osnovanih već u maju 1941. do preuzimanja logora Sajmište od Nemaca 1944. godine), koji ga je opskrbljivao žrtvama, transportovao ih u logor, grabio njihovu imovinu a često i decu, a koji je imao Ustašku nadzornu službu kao oštricu koplja kojim je na kraju žrtvi zverski oduzimano i samo biološko postojanje, kad im je NDH već bila uništila život.

Jednako tako je bespogovorna i naučna – koliko god bolna - činjenica da je NDH bila država sa izraženom rimokatoličkom dimenzijom, o čemu govore kako naučnici tako i svedoci. Tako npr. Menahem Šelah, koji je pisao deo o Hrvatskoj za Enciklopediju holokausta Izraela Gutmana, kaže da su „katolička priroda režima i verski žar njenih vođa dali crkvi jak uticaj na državu. Duboko ukorenjeni pijetizam kod Hrvata i uključenost predstavnika crkve u sve aspekte državnog života kreirali su izuzetno prestižnu poziciju crkvenim vođama kada je u pitanju informisanost o aktuelnim događajima i mogućnost delovanja“. Šelah u Enciklopediji kaže i da su „mnogi katolički sveštenici, pretežno nižeg ranga, uzeli aktivnog učešća u koljačkim pohodima“, dok Ješajahu Jelinek sa Univerziteta Ben Gurion govori o faktu da su „sjemeništa i crkvene gimnazije bili ustaška uporišta“ i da „nije bilo neobično za fratre ili mlade sveštenike da se prijave direktno u ustaške oružane jedinice i steknu sumnjivu slavu kao najužasniji čuvari koncentracionih logora“.

Kada su svedoci u pitanju, Đuro Vilović, koji je bio rimokatolički sveštenik, ukazuje na to da su 11. aprila 1941. u 16:30, dakle jedan dan po proglašenju NDH, nove vlasti preko zagrebačkog radija pozvale „hrvatski narod diljem Hrvatske neka se odmah obrati na župne urede, gdje će dobiti upute što će dalje raditi“. Kako su to župnici mogli znati „šta raditi“ ako stvaranje nove vlasti nije bilo unapred i široko koordinisano između crkvenih vlasti i ustaške organizacije – ili ako ustaše nisu bile uverene da će župnici biti na ustaškoj liniji? Slovenac Stanislav Rapotec koji je 1941-1942. godine dva puta prokrstaro okupiranom Jugoslavijom i nekoliko puta se susreo sa nadbiskupom Stepincem, o kome je imao vrlo balansiran sud, ostavio je pak strašno svedočanstvo o kliru Rimokatoličke crkve u NDH i njegovoj podršci ustašama i učešću u zločinima, zapisavši da će „stotine hiljada grobova nevinih žrtava biti večni svedoci protiv ovih 'propovednika ljubavi'“.

Ovo je samo jedna od kontroverzi koje je izazvalo jasenovačko istupanje kardinala Bozanića, a koje su u Hrvatskoj, regionu i inostranstvu usledile posle njegove posete. Najviše se kritikuje to što najveći deo kardinalove besede govori uopšteno o zlu totalitarizama HH veka, gde je ustaštvu posvećeno mnogo manje prostora nego komunizmu iako je beseda izgovorena na mestu koje je širom sveta poznato isključivo i jedino po ustaškom zločinu. Bozanićevi kritičari kažu da se o komunizmu i njegovim zločinima govori dovoljno svake godine na komemoraciji u Blajburgu, mestu koje posećuju desetine hiljade Hrvata, za razliku od šačice koja se okuplja svakog 22. aprila u

Jasenovcu, pri čemu, kako je rekao i sam hrvatski predsjednik, „nijedna žrtva Jasenovca nije kriva za Blajburg, dok su mnogi u Blajburgu bili krivi za Jasenovac“.

Konačno, ni Jovan Pavle II ni Benedikt XVI nisu u Jerusalimu u ime žrtava holokausta tražili istinu o Piju XII, papi koji je bio na čelu Rimokatoličke crkve u vreme Drugog svetskog rata, niti bi im na um palo da kažu da „nisu došli da se izvinjavaju“. Ušavši u „Šator sećanja“ Jad Vašema, svaku reč svoga govora obojica papa su posvetili žrtvama i isključivo njima.

Nijedan od papa nije docirao istoričarima, nego je skup izraelskih i rimokatoličkih istoričara o Piju XII održan u Jerusalimu dva meseca pre posete Benedikta XVI, na kom je papski nuncije u Izraelu rekao da „onaj koji poriče holokaust ne može biti katolik“. Nikakvog razloga nije bilo da u slučaju Jasenovca i dugo očekivane posete kardinala Bozanića bude drugačije, a Srpska Pravoslavna Crkva je u ovom pogledu svoju dobru volju za susret i razgovor posvedočila i septembra prošle 2008. godine kada se odazvala na dijalog o Jasenovcu na koji je bila pozvana od Evropske konferencije rimokatoličkih komisija „Pravda i mir“.

Nada da će dugoočekivani i zaista istorijski dolazak nadbiskupa zagrebačkog u Jasenovac, u poprazništvo Rođenja Bogorodičinog i pretprazništvo Vozdviženja Časnog Krsta, poroditi sretenje sa žrtvama i njihovim svedočanstvom zaglušena je kardinalovim monologom u kome je umesto uzvišavanja žrtava ustaškog režima proiznesena apologija hrvatstva. U toj apologiji nisu našli mesta jedino oni Hrvati koji su se usudili da se suprotstave NDH koja je htela da govori, dela i ubija u njihovo ime i koji su zbog toga bili ubijeni u Jasenovcu, postavši najomraženijom žrtvom ustaških dželata.

Upravo ti ljudi su za sve nas do dana današnjega i najdragocenija žrtva Jasenovca, žrtva na kojoj počivaju stvarna budućnost, dijalog i pomirenje i glas najdublje čovečnosti za koju je Bog bio ovaploćen u liku stradalnog bližnjeg svoga a ne u liku Nezavisne države Hrvatske. Konačno, Sveti Jasenovački Novomučenici, proslavljeni u Hristu koji je „put, istina i život“, istinu znaju i njome sude a nadbiskup zagrebački je onaj koji s tom istinom tek treba da se suoči.

**Administracija Odbora za Jasenovac
Svetog Arhijerejskog Sabora
Srpske Pravoslavne Crkve**